

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 94 (477.8) «19» (092)

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2021-37-108-110>

Ігор Мазило

Вінницький національний аграрний університет

кандидат історичних наук, доцент (Україна)

E-mail: mazyloigor15@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-002-3752-2588>

Вегеш Микола, Віднянський Степан. Августин Волошин – «батько карпатоукраїнського народу». Київ: Парламентське видавництво, 2020. 469 с.

Анотація. У статті проаналізовано наукове видання «Августин Волошин – «батько карпатоукраїнського народу» авторів Віднянського С. В і Вегеша М. М. Вони є відомими спеціалістами в Україні з історії країн Центрально-Східної Європи і такого центральноєвропейського регіону, яким є Закарпаття. Тому досконало володіють матеріалом і знають предмет дослідження. На їхню думку, з особистістю А. Волошина, освітнього, громадсько-політичного і державного діяча, асоціюється процес національного відродження закарпатських українців у 30-х рр. ХХ ст. Авторі книги зазначили, що фігура А. Волошина відноситься до великих людей Закарпаття і прирівнюють його до особистості О. Духновича, який своє життя присвятив боротьбі за кращу долю народу і закликав співвітчизників «залишити глибокий сон». Авторі дослідження по-новому, комплексно описали особистість і охарактеризували діяльність А. Волошина.

Ключові слова: А. Волошин, національне відродження, Карпатська Україна.

Географічне і геополітичне розташування Закарпаття по-своєму унікальне. Його територія межує нині з 4-ма державами. Тому інтерес до його історії є закономірним. Історія Закарпаття є складовою частиною історії України і одночасно має свої особливості. Окремі сторінки минулого цього краю пов'язані з Поділлям. Місто Мукачеве розташоване в центральній частині Закарпатської області. Його окрасою є місцевий замок, який стоїть у передмісті Паланок. Замок визначають як військово-архітектурну пам'ятку середньовіччя, що збудована для охорони і контролю торговельних шляхів. У 1396 р. право на володіння замком від угорського короля Жигмонта отримав подільський князь, племінник великого князя литовського Вітовта, Федір Коріатович. Він відіграв чималу роль в історії Мукачева і розбудував фортецю.

Уродженець Закарпаття В. Г. Кукольник у 1820 році обіймав посаду першого директора Ніжинської гімназії імені Безбородька на Чернігівщині. А відомий вчений, уродженець Закарпаття І. С. Орлай у 1821–1826 рр. також був керівником цієї гімназії.

Тож дослідження присвячено А. Волошину, з ім'ям якого пов'язано піднесення національної свідомості закарпатців і який є видатною постаттю «Срібної землі».

У передньому слові автори справедливо наголошують, що з іменем А. Волошина (17 березня 1874 – 19 липня 1945) асоціюються найвизначніші політичні й культурні здобутки закарпатських українців у перших чотирьох десятиліттях ХХ ст. З його ім'ям пов'язані найяскравіші сторінки історії боротьби закарпатців за автономію в межах Чехословацької республіки, героїчний і водночас трагічний шлях становлення Карпатської України весною 1939 року. Тому не випадково він був удостоєний звання Герой України відповідно до Указу Президента України в березні 2002 року (с. 7, 8, 11). Ці та інші факти спростовують твердження, що «Закарпаття не мало спільної з Україною сторінок історії до 1944 року» (с. 7, 8, 9, 11).

У першому розділі книги «Земля без імені» автори констатують, що до Галицько-Волинського князівства була свого часу приєднана Західна частина Закарпаття, від нинішнього Берегово до гори Маковиця, і ці землі сорок років перебували у складі держави Лева Даниловича (с.19).

Значна частина першого розділу присвячена міжнародній ситуації кінця 1918–1919 рр., коли розпалася Австро-Угорська імперія, а на її руїнах унаслідок національно-демократичних революцій виникають нові держави, коли інтелектуальні еліти краю долучилися до зростання української національної свідомості серед закарпатців, а делегати Хустського з'їзду 22 січня 1919 р. висловилися за злуку з Україною. Надалі долю Закарпаття вирішували на міжнародному рівні, тому автори аналізують Сен-Жерменський договір від 10 вересня 1919 р., згідно з яким край був включений до Чехословаччини (с.34–53).

Велика частина першого розділу присвячена розгляду економічного становища Закарпаття, характеристикі сировинного і господарського потенціалу (с.71–86). Авторі дають

аргументовану відповідь тим українським історикам, які стверджували, що після приєднання Закарпаття до ЧСР у 1919 р. її уряд ставився до цієї території, як до колоніальної провінції. Про активну господарську допомогу Закарпаттю свідчить той факт, що в розвиток краю вкладалися певні кошти. З 1919 до 1933 рр. з державних фондів виділено 1,6 млрд крон. Лише по лінії Міністерства громадських робіт ЧСР з 1920 до 1935 р. на розбудову Закарпаття вкладено 490 млн крон. Економічна криза 30-х рр. ХХ століття негативно вплинула на економіку краю, що спонукало місцевих мешканців виїжджати в пошуках роботи в інші регіони. За період 1928–1938 рр. завербовано на роботу в чеські землі понад 100 тис. осіб (с.85, 87).

У другому розділі «Родина і формування світогляду Августина Волошина» автори подають чимало його біографічних даних. Народився він у селі Келечині, нині Міжгірський район, Закарпатської області, в родині священника. Родина була великою, семеро дітей. Батько приділяв увагу навчанню дітей. Августин у 1892 р. закінчив 8-класну гімназію і вступив на богословський факультет Пазманського університету в Будапешті. Після року навчання переїхав і поступив у богословську академію в Ужгороді, яку закінчив у 1896 році. Цього ж року вступає на фізико-математичний факультет Вищої педагогічної школи в Будапешті, який закінчив у 1900 р. З того часу перебував на педагогічній роботі (с. 96). У 1902 був призначений директором півцеучительської семінарії в Ужгороді. Одружився у 1896 році на дочці професора ужгородської гімназії – Ірині Іванівні Петрик. У шлюбі з нею перебував 40 років. Подружжя не мало дітей. Опікувалися разом із сестрами василіанами місцевим сиротинцем для дітей священників і учителів (с.104). Його дружина започаткувала «Жіночий союз» і створила при ньому «Народну кухню», де бідним мешканцям безкоштовно видавали щодня 500–600 обідів (с.108).

Третій розділ має назву «Початок релігійної та громадсько-політичної діяльності». Початок його діяльності припадає на березень 1897 року, коли він почав служити капеланом Цегольнянської Преображенської церкви в м. Ужгород в умовах мадяризації владою Будапешта місцевого населення краю. Справедливим є висновок авторів, що «оборона кирилиці від угорського шовіністичного наступу – одна з великих заслуг А. Волошина перед своїм народом. Він не побоявся на всіх рівнях виступати проти тих священників, Єпископів і представників влади з Будапешта, які намагалися запровадити на Закарпатті богослужіння угорською мовою і руські книжки друкувати латинським алфавітом. Спільними зусиллями патріотів Закарпаття ця антиукраїнська акція не була проведена в життя (с.129).

Долучився А. Волошин до поширення освіти серед широких верств народу. З його ініціативи започатковано друковані видання «Буквар», газету «Наука» та інше.

Працюючи на розвиток освіти, А. Волошин писав книги та шкільні підручники. За його авторства вийшло 42 книги. Практикував написання політичних праць.

Автори книги справедливо зауважують, що відродження і розбудова незалежної України зняли «табу» з цілого ряду проблем нашої історії і, зокрема, діяльності товариства «Просвіта», серед засновників якого на Закарпатті у 1920 році був А. Волошин. Завдяки його зусиллям у 1928 році відкрито щойно збудований «Народний дім» цієї організації з читальнею.

Доволі цікавим для читача є розділ про педагогічну діяльність А. Волошина, якій не приділяється увага в навчальних підручниках з історії України. Звертає на себе увагу твердження просвітителя, що якість підготовки учнів залежить від багатьох чинників, але насамперед від високої компетентності особи вихователя. А загальнолюдським ідеалом у виховному процесі, на його думку, є Ісус Христос. Початки християнського виховання припадають на роки життя Ісуса Христа (7 до н. е. – 30), який «просвітив своїм приміром і своєю наукою людський рід і назначив нову ціль і нові середники для виховання», будучи при тому «правдивим вихователем» (с.180). Цікавою є його думка, що християнська культура розбила і розбиває інститути рабства, нерівності і несправедливості (с. 171), а християнство як вчення охоплює не тільки мету виховання людини, воно дає теорію удосконалення (с. 207).

У наступних розділах книги А. Волошин постає як політичний діяч, який за твердженням авторів «був причетний до всіх головних політичних подій в історії Закарпаття, починаючи з 1918 р., а з жовтня 1938 р. до березня 1939 р. був провідним політичним і державним діячем краю під час розбудови Карпато-Української держави (с. 221). Діяльність А. Волошина – політика – висвітлюється на фоні запровадження на Закарпатті конституційної системи демократичної ЧСР, що призвело до функціонування парламентаризму, виникнення та діяльності політичних партій, участі закарпатців у виборах до чехословацького парламенту, які у міжвоєнний період проводилися в 1924, 1925, 1929, 1935 роках. Авторі констатують, що А. Волошину як державному діячеві довелося діяти в умовах загострення міжнародної кризи кінця 30-х рр. ХХ ст. Тому багато із запланованого ним не вдалося здійснити. Аналізують автори процес підготовки і проведення Союму Карпатської України, на якому проголошено Карпатську Україну державою-республікою з президентом на чолі, обраним Союмом. Але сталося так, що 15 березня 1939 року, в день проведення Союму, угорські війська розпочали наступ на територію новопроголошеної республіки, який завершився окупацією 18 березня.

У наступному розділі описують діяльність А. Волошина за межами Закарпаття у Празі, до 11 травня 1945 року – часу затримання його органами НКВС і перевезення до Москви, і ув'язнення в Лефортовській тюрмі, де він був підданий допитах і тортурам, де і помер 19 липня 1945 року.

Игорь Мазыло

Винницкий национальный аграрный университет
кандидат исторических наук, доцент (Украина)

Вегеш Николай, Виднянский Степан. Августин Волошин – «отец карпатоукраинского народа». Киев: Парламентское издание, 2020. 469 с.

Аннотация. В статье прорецензировано научное издание «Августин Волошин – «отец карпатоукраинского народа» авторов Виднянского С. В. и Вегеша Н. Н., известных специалистов в Украине по истории стран Центрально-Восточной Европы и такого центральноевропейского региона, как Закарпатье. Поэтому в совершенстве владеют материалом и знают предмет исследования. По их мнению, с личностью А. Волошина образовательного, общественно-политического и государственного деятеля ассоциируется процесс национального возрождения закарпатских украинцев в 30-х гг. XX века. Авторы книги отметили, что фигура А. Волошина относится к великим людям Закарпаття, и приравнивают его к личности О. Духновича, который свою жизнь посвятил борьбе за лучшую судьбу народа и призывал соотечественников «прекратить глубокий сон». Авторы исследования по-новому, комплексно описали личность и охарактеризовали деятельность А. Волошина.

Ключевые слова: А. Волошин, национальное возрождение, Карпатская Украина.

Igor V. Mazylo

Vinnitsia National Agrarian University
PhD(History), Associate Professor

Mykola Vegesh, Stepan Vidnianskyi. Augustyn Voloshin is the «Father of the Carpatho-Ukrainian People». Kyiv: Parliamentary Publishing House, 2020. 469 p.

Abstract. The article analyzes the scientific publication «Avgustin Voloshin – «the father of the Carpathian Ukrainian people» by the authors of S. V. Vidnyansky and N. N. Vegesha, well-known specialists in Ukraine on the history of the countries of Central - Eastern Europe and such a Central European region as Transcarpathia. Therefore, they are perfectly familiar with the material and know the subject of the research. In their opinion, the process of national revival of Transcarpathian Ukrainians in the 30s is associated with the personality of A. Voloshin as an educational, socio-political and statesman of the 20-th century. The authors of the book noted that the figure of A. Voloshin belongs to the great people of Transcarpathia and equates him with the personality of O. Dukhnovich, who devoted his life to the struggle for the better fate of his people and called on his compatriots to «put an end to deep sleep». The authors of the study described A. Voloshin's personality in a new complex way and characterized his activities.

Key words: A. Voloshin, national revival, Carpathian Ukraine.

Статтю надіслано до редколегії 12.07.2021 р.
Статтю рекомендовано до друку 23.08.2021 р.